

УДК 37.016:9:172/004.031.42

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7\(37\)-1097-1104](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7(37)-1097-1104)

Паска Богдан Валерійович кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, тел.: (0342) 59-60-06, <https://orcid.org/0000-0002-5452-5254>

Паска Тарас Валерійович доктор філософії, асистент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, тел.: (0342) 57-00-10, <https://orcid.org/0000-0002-4579-388X>

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ТА ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ НА УРОКАХ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. У статті висвітлено особливості використання інтерактивних методів і цифрових інструментів на уроках громадянської та історичної освітньої галузі в закладах загальної середньої освіти. Наголошується, що в умовах реалізації Концепції Нової української школи цифрові технології та інтерактивні методи допомагають вчителям вдосконалювати предметно-методичні компетентності, моделювати зміст навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання. Підкреслюється, що серед ключових компетентностей, які необхідно сформувати у процесі реалізації Державного стандарту базової середньої освіти, визначено інформаційно-комунікаційну компетентність здобувача освіти. Представлено методичні прийоми і форми проведення інтерактивного уроку з громадянської освіти на тему «Що таке ідентичність людини» з використанням цифрових інструментів.

Розкрито особливості використання цифрових технологій під час навчально-екскурсійної роботи з учнями. Висвітлено переваги віртуальних турів та екскурсій, віртуальних музеїв. Наголошується, що віртуальний музей став новим типом електронно-цифрової версії музею, якому діти і молодь часто віддають перевагу в умовах військового стану. Підкреслюється, що у процесі формування національної і громадянської ідентичності учнівської молоді важливо використовувати потенціал національних, державних, громадських музеїв України, зокрема віртуальні тури, розміщені на вебсайтах цих закладів. У статті наголошується, що цифрові інструменти на уроках суспільних дисциплін дозволяють накопичувати і зберігати дидактичну і методичну базу вчителя, забезпечують оперативну комунікацію між вчителем і здобувачем освіти.

Зроблено висновки, що реалізація діяльнісного підходу на уроках громадянської та історичної освітньої галузі вимагає від педагогів систематичного використання сучасних цифрових інструментів та інтерактивних методів навчання.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, цифрові технології, діяльнісний підхід, громадянська освіта, інформаційно-комунікаційна компетентність, заклади загальної середньої освіти, громадянська та історична освітня галузь, віртуальні музеї, здобувачі освіти.

Paska Bohdan Valeriiovych Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of History of Ukraine and Methods of Teaching History, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, tel: (0342) 59-60-06, <https://orcid.org/0000-0002-5452-5254>

Paska Taras Valeriiovych PhD in Pedagogy, Assistant of the Bohdan Stuparyk Department of Pedagogy and Educational Management, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, tel: (0342) 57-00-10, <https://orcid.org/0000-0002-4579-388X>

INTERACTIVE METHODS AND DIGITAL TOOLS IN CIVIC AND HISTORICAL EDUCATION LESSONS

Abstract. The article highlights the peculiarities of using interactive methods and digital tools in civic and historical education lessons in general secondary education institutions. The author emphasizes that in the context of the implementation of the Concept of the New Ukrainian School, digital technologies and interactive methods help teachers improve subject-matter competencies and model the content of education in accordance with the mandatory learning outcomes. It is emphasized that among the key competencies to be formed in the process of implementing the State standard of basic secondary education is the information and communication competence of the student. Methodological techniques and forms of conducting an interactive lesson on civic education on the topic “What is human identity” using digital tools are presented.

The features of the use of digital technologies in educational and excursion work with students are revealed. The advantages of virtual tours and excursions, virtual museums are highlighted. It is emphasized that the virtual museum has become a new type of electronic and digital version of the museum, which children and young people often prefer in martial law. It is emphasized that in the process of forming the national and civic identity of students, it is important to use the potential of national, state, and public museums of Ukraine, in particular, virtual tours posted on the websites of these institutions. The article emphasizes that digital tools in social studies lessons allow

accumulating and preserving the teacher's didactic and methodological base, and ensure prompt communication between the teacher and the student. It is concluded that the implementation of an activity-based approach in the lessons of civic and historical education requires teachers to systematically use modern digital tools and interactive teaching methods.

Keywords: interactive teaching methods, digital technologies, activity-based approach, civic education, information and communication competence, general secondary education institutions, civic and historical education, virtual museums, students.

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування української освіти важливе місце відводиться проблемам, пов'язаним із впровадженням інтерактивного навчання та цифрових технологій в освітній процес. В умовах реалізації Концепції Нової української школи (НУШ) інтерактивні методи та цифрові інструменти допоможуть вчителям дисциплін громадянської та історичної галузі вдосконалювати предметно-методичні компетентності, моделювати зміст навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання, створювати на уроці позитивну психологічну атмосферу, яка сприятиме формуванню креативної особистості.

Концептуальні засади НУШ, схвалені МОН України, підкреслюють, що сучасне освітнє середовище «потребує широкого використання нових ІТ-технологій, нових мультимедійних засобів навчання» [1]. Використання цифрових технологій в освітній галузі перейде від одноразових проєктів до системного процесу, що охоплює всі види діяльності, вони «суттєво розширяють можливості педагога, оптимізують управлінські процеси, таким чином формуючи в учня важливі для нашого сторіччя технологічні компетентності» [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній педагогічній літературі ґрунтовно розроблено концептуальні основи використання інтерактивних та цифрових технологій в освітньому процесі закладів загальної середньої (ЗЗСО), професійної та вищої освіти. Теоретико-методологічні аспекти даної проблеми висвітлено у працях таких науковців, як І. Бехта, В. Биков, О. Браславська, І. Варнавська, С. Віротченко, О. Гончарук, А. Гуржій, І. Крамаренко, Н. Морзе, Р. Пріма, В. Радкевич, А. Самко, С. Сисоєва, С. Толочко та ін. Дослідники розглядають інтерактивне навчання та цифрову освіту як інноваційне педагогічне явище, наголошують на важливості їхнього використання з метою поглиблення результативності освітнього процесу, аналізують цифрові освітні середовища, цифрову трансформацію в закладах освіти, компетентнісний підхід до навчання в умовах цифровізації.

Питання активізації діяльності учнів на уроках історії та громадянської освіти в умовах інтерактивного та цифрового навчання комплексно вивчено

українськими науковцями та методистами, серед яких К. Баханов, В. Безпалько, І. Бондар, Н. Венцева, П. Вербицька, В. Мисан, О. Наровлянський, Л. Пироженко, О. Пометун, С. Ратушняк, Т. Ремех, В. Сутковий, Т. Філіпенко, В. Химинець та ін. Зокрема, дослідниця І. Бондар підкреслює, що інтерактивні технології навчання слугують «базисом формування креативної особистості..., ключових і предметних компетентностей» [2, с. 145]. Вони постають як система методів, прийомів та засобів навчання, що забезпечують оптимальну реалізацію завдань навчального процесу, розширення форм і засобів опрацювання навчальної інформації, активізацію формування в учнів рефлексії власної освітньої діяльності [2].

Мета статті – розглянути специфіку використання інтерактивних методів та цифрових інструментів на уроках громадянської та історичної освітньої галузі в закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Серед ключових компетентностей, які необхідно сформувати у процесі реалізації Державного стандарту базової середньої освіти, визначено інформаційно-комунікаційну компетентність здобувача освіти. Вона передбачає «впевнене, критичне і відповідальне використання цифрових технологій для власного розвитку і спілкування; здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях, дотримуючись принципів академічної доброчесності» [3].

Важливо відзначити, що компетентнісний потенціал під час вивчення предметів громадянської та історичної освітньої галузі передбачає: розвиток умінь використовувати цифрові технології для пошуку потрібної історичної та соціальної інформації, її добору, перевірки і поширення; вміння критично оцінювати інформацію у процесі аналізу електронних медіа; створювати вербальні та візуальні повідомлення, мультимедійні презентації соціального та історичного змісту та ін. [3].

У цьому контексті слід наголосити на таких вимогах до обов'язкових результатів навчання учнів, як вміння розрізняти первинні та вторинні історичні джерела, класифікувати їх за видами і походженням, добирати інформацію за заданими критеріями, пояснювати способи нагромадження та пошуку інформації, використовувати пошукові системи для отримання інформації, визначати інформаційну повноту джерела, складати список використаних джерел, ідентифікувати події та явища на основі аналізу джерела, створювати власний інтелектуальний продукт, дотримуючись засад доброчесності та ін. [3].

Практика свідчить, що збільшення питомої ваги активної пізнавальної діяльності учнів забезпечує результативність уроків суспільних дисциплін. Дослідниці Т. Ремех, О. Пометун підкреслюють, що у результати уроку з громадянської освіти слід закладати «обсяг і рівень засвоєння учнями знань що забезпечуватиметься на уроці; обсяг і рівень розвитку їхніх умінь і навичок, що

дотягатимуться на уроці та після нього; розвиток емоційно-ціннісної сфери учнів як підґрунтя їхніх переконань, поглядів і поведінкових моделей [4, с. 61].

Сучасний урок суспільних дисциплін має будуватися на засадах демократичності, дитиноцентризму, педагогіки співробітництва, варіативності та відкритості навчання. У цьому контексті Т. Ремех, О. Пометун наголошують, що навчальні заняття мають бути спрямовані на розвиток особистості здобувачів освіти «на основі засвоєння різних способів діяльності, розвиток умінь і навичок учнів, застосування здобутих знань у практичних ситуаціях..., застосування інноваційних технологій, як-от критичного мислення, проблемного навчання, інформаційно-комунікаційних технологій тощо» [4, с. 62].

Важливо грамотно організувати залучення учнів до виконання пізнавальних завдань із застосуванням інтерактивних методів, адже ця частина уроку потребує чітко регламентованої структури. Вона включає: інструктаж (коротке інформування педагогом про мету вправи, правила, послідовність дій та відведений час на виконання завдань); об'єднання учнів у групи (команди) та розподіл ролей; виконання учнями завдань, під час яких учитель виступає організатором і консультантом; презентація результатів виконання вправи представником групи [4, с. 65].

Інтерактивні методи, інформаційно-комунікаційні технології та цифрові інструменти на уроках суспільних дисциплін дозволяють досягти програмних цілей шляхом активного залучення кожного учня до оволодіння необхідними знаннями. Зокрема, на уроках громадянської освіти учні досліджують та обговорюють актуальні проблеми сьогодення, шукають шляхи їх вирішення, аналізують суспільний досвід, експериментують і практично використовують отримані знання, роблять висновки щодо змісту навчального матеріалу.

У процесі вивчення курсу «Громадянська освіта» урок на тему «Що таке ідентичність людини» можна побудувати з використанням таких інтерактивних методичних прийомів і форм роботи:

- міні-лекція «Пошук української ідентичності»;
- відеопрезентація «Україна незламна»;
- аналіз висловів відомих людей про значення національної і культурної ідентичності, рідної мови, національних символів та оберегів;
- групова робота над завданням «Як людина набуває ідентичності?»;
- диспут на тему «Як російсько-українська війна вплинула на ідентичність українців?»;
- вправа-малюнок «Хто я?»;
- виготовлення учнями власних ідентифікаційних карт та обговорення і доповнення їх;
- складання сенканів до понять «Ідентичність», «Людина», «Нація», «Держава», «Патріот»;

- сімейне інтерв'ю «Звичаї і традиції моєї родини»;
- міні-проект «Сім чудес рідного краю»;
- твір-роздум на тему «Якою була б Україна, якби її громадяни не оберігали культурні пам'ятки?»
- віртуальна екскурсія «Скарби нації» Національним музеєм історії України.

У сучасних умовах бурхливого розвитку цифрових технологій діти і молодь часто віддають перевагу віртуальним навчальним турам і екскурсіям, відвідуванню віртуальних музеїв. Зазначимо, що віртуальний музей є новим типом електронно-цифрової версії музею, який «дозволяє не просто переглядати електронні копії музеїв, їх фото / відео / аудіофайли, але й перебувати у ньому, наче в реальному» [5, с. 48].

Дослідники П. Жежнич, Ю. Ришковець звертають увагу на такі особливості віртуальних музеїв: використання сховища даних мультимедійних засобів, можливостей мережі Інтернет, які створюють об'ємний 3D-простір музею; наявність функції пошуку та переміщення музеєм; використання веб-браузера; наявність функції коментарів і можливості ведення дискусій між відвідувачами; наявність системи електронної комерції; доступність для широкого кола відвідувачів [6, с. 108].

Перевагою віртуальних музеїв є те, що здобувачі освіти мають змогу багаторазового перегляду експозицій віртуального музею, а також можуть побачити експонати із музейних сховищ, запасників, які не завжди виставляються для огляду в реальному музеї. Зауважимо, що останнім часом поширюється практика електронної реєстрації на публічних науково-просвітницьких заходах музеїв.

У процесі формування історичної свідомості та національної і громадянської ідентичності учнівської молоді важливо використовувати потенціал національних, державних, громадських музеїв, зокрема віртуальні екскурсії Національним музеєм історії України, національними заповідниками «Софія Київська» і «Києво-Печерська лавра», Національним музеєм історії України у Другій світовій війні, Національним музеєм народної архітектури та побуту України, Національним музеєм Тараса Шевченка, Педагогічним музеєм України (м. Київ), регіональними краєзнавчими музеями.

Учителям суспільних дисциплін варто залучати учнів також до відвідування музеїв політичних репресій і тоталітаризму та музеїв національно-визвольної боротьби. Серед них – Національний музей «Меморіал пам'яті жертв голодоморів в Україні» (м. Київ), Музей шістдесятництва (м. Київ), Національний історико-меморіальний заповідник «Биківнянські могили» (м. Київ), музейний комплекс «Територія терору» (м. Львів), Національний музей-меморіал жертв окупаційних режимів «Тюрма на Лонцького» (м. Львів), меморіальний комплекс «Дем'янів Лаз» (м. Івано-Франківськ), Інформаційно-виставковий центр «Музей Майдану» (м. Київ), Музей Небесної Сотні (м. Івано-Франківськ), історико-меморіальний музей політичних в'язнів (м. Тернопіль) та ін.

Варто підкреслити, що цифрові інструменти на уроках суспільних дисциплін дозволяють накопичувати і зберігати дидактичну і методичну базу вчителя, вирішувати проблему наочності, історичних карт і атласів, віртуальних мандрівок і т.п. Крім того, вони дозволяють суттєво скоротити підготовку педагога до уроку, перевірку домашніх завдань учнів, забезпечують оперативну комунікацію між вчителем і здобувачем освіти. Активізація пізнавальних інтересів учнів можлива також завдяки використанню педагогами таких онлайн-сервісів, як «Learning Apps», «Kahoot!», «HP5», «Rebus1.com», «My storybook», «Popplet», «UtellStory» та ін.

Висновки. Реалізація діяльнісного підходу на уроках громадянської та історичної освітньої галузі в ЗЗСО вимагає від педагогів активного використання інтерактивних методів і цифрових інструментів. Такий підхід ставить учнів у центр освітнього процесу, забезпечує їхню суб'єктність під час вивчення нового матеріалу на відміну від пасивного сприймання інформації. Реалізація концепції Нової української школи, запровадження Державного стандарту базової середньої освіти на всіх циклах навчання здобувачів освіти передбачає узагальнення практичного досвіду використання інтерактивних методів і цифрових інструментів на уроках громадянської та історичної освітньої галузі в ЗЗСО.

Література:

1. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934> (дата звернення: 28.06.2025).
2. Бондар І. Особливості застосування інтерактивних технологій у формуванні креативності учнів на уроках історії. *Молодь і ринок*. 2024. № 6. С. 142-146.
3. Державний стандарт базової середньої освіти: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 28.06.2025).
4. Ремех Т., Пометун О. Методика навчання учнів ліцею громадянської освіти. Методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2021. 222 с.
5. Синичків Ю. Тенденція розвитку та загальна структура віртуального музею. Сучасні акценти музейництва. Історія, здобутки, перспективи: матеріали науково-теоретичної конференції (Івано-Франківськ, 14 травня 2018 р.). Івано-Франківськ: Scientist notes, 2018. С. 46-54.
6. Жежнич П., Ришковець Ю. Структурна та формальна моделі віртуального музею. *Інформаційні системи та мережі*. 2008. Вип. 631. № 3. С. 107-112.

References:

1. Pro skhvalennia Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity «Nova ukrainska shkola» na period do 2029 roku: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy, № 988-p. [On Approval of the Concept of Implementation of the State Policy in the Field of Reforming General Secondary Education “New Ukrainian School” for the Period up to 2029: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine, № 988-p.] (2016). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934> (access obtained: 28.06.2025) [in Ukrainian].

2. Bondar I. (2024). Osoblyvosti zastosuvannya interaktyvnykh tekhnolohii u formuvanni kreatyvnosti uchniv na urokakh istorii [Features of the use of interactive technologies in the formation of students' creativity in history lessons]. *Molod i rynok – Youth and market*, 6, 142-146. [in Ukrainian].
3. Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity: zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy, № 898 [State Standard of Basic Secondary Education: approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, № 898] (2020). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (access obtained: 28.06.2025) [in Ukrainian].
4. Remekh T., Pometun O. (2021). Metodyka navchannia uchniv litseiu hromadianskoi osvity. Metodychnyi posibnyk [Methodology of teaching civic education lyceum students. Methodological manual]. Kyiv: KONVI PRINT. 222. [in Ukrainian].
5. Synychuk Yu. (2018). Tendentsiia rozvytku ta zahalna struktura virtualnoho muzeiu [Development trend and general structure of the virtual museum]. *Suchasni aktsenty muzeinytstva. Istorii, zdobutky, perspektyvy: materialy naukovo-teoretychnoi konferentsii (Ivano-Frankivsk, 14 travnia 2018 r.) – Modern accents of museum studies. History, achievements, prospects: materials of the scientific and theoretical conference (Ivano-Frankivsk, May 14, 2018)*. (pp. 46-54). Ivano-Frankivsk: Scientist notes [in Ukrainian].
6. Zhezhnych P., Ryshkovets Yu. (2008). Strukturna ta formalna modeli virtualnoho muzeiu [Structural and formal models of a virtual museum]. *Informatsiini systemy ta merezhi – Information systems and networks*, 631, 3, 107-112. [in Ukrainian].